

BEHEERSPLAN ONROEREND ERFGOED

deeldossier 2: 'Zusterverblijven of vakwerkgebouw'

Ligging:

Herkenrodeabdij 1

3511 Kuringen

Kadastrale ligging:

Hasselt 13de afdeling/Kuringen 3de afdeling, sectie E, perceelnummer 32F (deel).

Beschermingsbesluit:

De gebouwen op de site van de voormalige Abdij van Herkenrode zijn beschermd als monument bij KB van 5 december 1974. De omgeving werd door hetzelfde besluit beschermd als landschap.

Beheersplan opgemaakt door:

HEKATE erfgoedonderzoek

Bostsestraat 1

3300 Tienen

Opdrachtgever:

Patrimonium Zusters van het Heilig Graf vzw

Herkenrodeabdij 1

3511 Kuringen

Inhoudsopgave

1. IDENTIFICATIE en AFBAKENING van het onroerend erfgoed.....	3
1.1. Administratieve gegevens.....	3
1.2. Perimeter van het beheersplan	3
1.3. Leidraad bij het beheersplan.....	4
2. HISTORISCHE NOTA van de zustersverblijven	5
2.1. Wat voorafging	5
2.2. De bouw van 'ene huysinghe' in 1512-1513.....	6
2.3. De ghelrij van 1521	8
2.4. Werken aan het 'dormpter' in 1533.....	9
2.5. De zustersverblijven in het vakwerkgebouw in de 18de eeuw	10
2.6. Het vakwerkgebouw van de zustersverblijven na de Franse Revolutie.....	12
3. BESCHRIJVING van de ERFGOEDELEMENTEN van de zustersverblijven.....	15
3.1. Ruimtelijke context.....	15
3.2. Exterieur.....	15
3.3. Interieur.....	17
4. BESCHRIJVING van de ERFGOEDWAARDEN van de zustersverblijven.....	18
4.1. Historische waarde	18
4.2. Architectuurhistorische waarde	19
5. Onderbouwde VISIE op het TOEKOMSTIG BEHEER van de zustersverblijven	21
5.1. Bewaren gaat voor vernieuwen	21
5.2. Maximaal behoud van de vroeg-16de-eeuwse vakwerkstructuur	21
5.3. Vakkundig herstel en noodzakelijke reconstructie	22
5.4. Herbestemming als sleutel voor de toekomst	24
5.5. Van open monument naar open erfgoed	24
6. OPSOMMING van WERKZAAMHEDEN en diensten.....	25
7. Manier en tijdstip van OPVOLGING	27
8. BIJLAGEN	27

1. IDENTIFICATIE en AFBAKENING van het onroerend erfgoed

1.1. Administratieve gegevens

Naam

Voormalige Abdij van Herkenrode

Beschermingsbesluit(en) en – statuut

De gebouwen op de site van de voormalige Abdij van Herkenrode zijn beschermd als monument bij KB van 5 december 1974. De omgeving werd door hetzelfde besluit beschermd als landschap.

Kadastrale ligging

Hasselt 13de afdeling/Kuringen 3de afdeling, sectie E, perceelnummer 32F (deel).

Juridische toestand

Vastgesteld relict Inventaris Bouwkundig Erfgoed (ID 22246)

Relict Landschapsatlas (ID 135252)

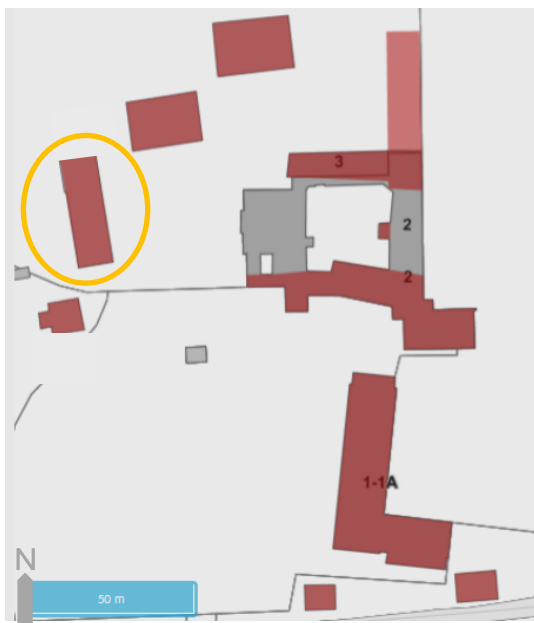
Relictzone Demervallei Limburg (code R70054)

Ankerplaats Abdijsite Herkenrode (code A70005)

Goedgekeurd landschapsbeheersplan 'Voormalige abdijsite van Herkenrode' (M.B. 06.11.2014)

Gewestplan Vlaanderen: natuurgebied en parkgebied.

1.2. Perimeter van het beheersplan

© Geoportaal

1.3. Leidraad bij het beheersplan

Voorliggende beheersplan behelst het gebouwd erfgoed op de kloostersite van de Abdij van Herkenrode. Omwille van het gebruiksgemak voor eigenaars, gebruikers, ontwerpers en consultants, werd voor elk gebouw afzonderlijk een deeldossier opgemaakt volgens de decretaal vastgelegde hoofdstukken van een beheersplan. Zo heeft elk gebouw een eigen beheersplan, met een gebouwgerelateerde historische nota en beschrijving, een eigen erfgoedwaardering en beheersdoelstellingen op maat. De open ruimte op de kloostersite en de (resten van) verdwenen gebouwen worden behandeld in een algemeen, kadervormend deel, 'kloostersite', dat enerzijds de inleiding op het beheersplan vormt en de evolutie van de site schetst van het ontstaan tot vandaag, en anderzijds beheersdoelstellingen formuleert voor het ensemble van gebouwen en de open ruimte op de site. Dit deeldossier moet dus steeds gelezen worden samen met het inleidende deeldossier 'kloostersite - algemeen'.

2. HISTORISCHE NOTA van de zusterverblijven

Voor een volledig overzicht van de historiek van de abdijsite van Herkenrode, zie deeldossier 1: 'kloostersite - algemeen'.

2.1. Wat voorafging

De Abdij van Herkenrode zou volgens de overlevering gesticht zijn in 1182, toen Gerard I van Loon (1171-1194) de site van Herkenrode aan en zekere Broeder Hendrik schonk om er een klooster voor zusters op te richten. Van deze schenking zijn geen schriftelijke bewijzen bewaard. Wel vermeldt Lodewijk II van Loon, zoon van Gerard, de schenking in een oorkonde uit 1213. Het klooster van Herkenrode werd in 1217 opgenomen in de Orde van Cîteaux. Het werd zo het eerste Cisterciënzerklooster in de Nederlanden en zou al gauw uitgroeien tot de grootste vrouwenabdij van die orde. Dat was initieel te danken aan de graven van Loon, die het klooster begiftigden met gronden, tienden en patronaatsrechten en die Herkenrode kozen als hun begraafplaats. Later waren het vooral de prins-bisschoppen van Luik die bijdroegen aan de rijkdom van de abdij. Na de inlijving van het graafschap Loon in 1366 resideerden zij immers regelmatig in het nabijgelegen grafelijk slot in Kuringen en onderhielden ze nauwe banden met de abdij en met de koordames, die vaak van adellijke afkomst waren.

Over het uitzicht van de abdij vóór het begin van de 16de eeuw zijn haast geen gegevens gekend. Er zijn geen schriftelijke bronnen die de gebouwen van de abdij beschrijven en buiten een verluchte aflatbrief van 16 april 1363¹, zijn er ook geen iconografische bronnen van de eerste abdijgebouwen bewaard. De abdij moet toen, naast de kerk ook nog verblijven voor de abdis, koordames en kloosterzusters gehad hebben, pandgangen, gemeenschappelijke ruimten en bedrijfsgebouwen. Met uitzondering van 13de-eeuwse bouwsporen in de abdijsmolen zijn hiervan zijn geen bovengrondse resten bewaard.

De tweede helft van de 15de eeuw was geen voorspoedige periode voor de abdij van Herkenrode. Steeds opnieuw oploeiende conflicten tussen de prins-bisschoppen van Luik en de Bourgondische hertogen zaaiden onrust en vernieling. Niet alleen op de abdijsite maar ook in de leendommen van Herkenrode werd geplunderd en brand gesticht. Dat leidde tot de verwoesting van tal van gebouwen, een vermindering van de landbouwopbrengsten en een aanzienlijke daling de financiële inkomsten. Daar bovenop werden regelmatig zware oorlogsbelastingen gevorderd. Het duurde dan ook niet lang voor de abdij zich genoodzaakt zag om goederen te verkopen en leningen aan te gaan om te voorzien in het

¹ Zie deeldossier 1, 'kloostersite – algemeen'.

levensonderhoud en om de oorlogsschade te herstellen. Pas na 1510 kwam een einde aan de periode van politieke onrust en economische tegenspoed. De rust keerde weer, het land bracht opnieuw op en de handel kende een opleving.

2.2. De bouw van 'ene huysinghe' in 1512-1513

Onder impuls van Evrard de la Marck (1505-1538), prins-bisschop van Luik die het vlakbij gelegen kasteel van Kuringen liet herstellen en er regelmatig resideerde, en dankzij de verbeterde financiële situatie keerde het tij voor Herkenrode. Er was opnieuw geld om gebouwen te herstellen of aan te passen en zelfs nieuw te bouwen. Dat laatste was nodig, gezien abdis Gertrudis de Lechy (1491-1519) het abdijleven grondig hervormde en het leven als communiteit voortaan centraal zou staan. Cruciaal daarbij waren gebouwen die dienst konden doen voor gezamenlijke activiteiten of functies.

In dat kader sloot Gertrudis de Lechy op 22 oktober 1512 een overeenkomst met Conrad van Nurenbergh, "werckmeester der eerwerdigher kercke van Sint Servaes binnen Tricht" voor de bouw van 'eynre huysinghe'². Die *huysinghe* zijn de nu nog bestaande zustersverblijven of het vakwerkgebouw (A)³. Dat blijkt duidelijk uit de omschrijving van de bouwopdracht:

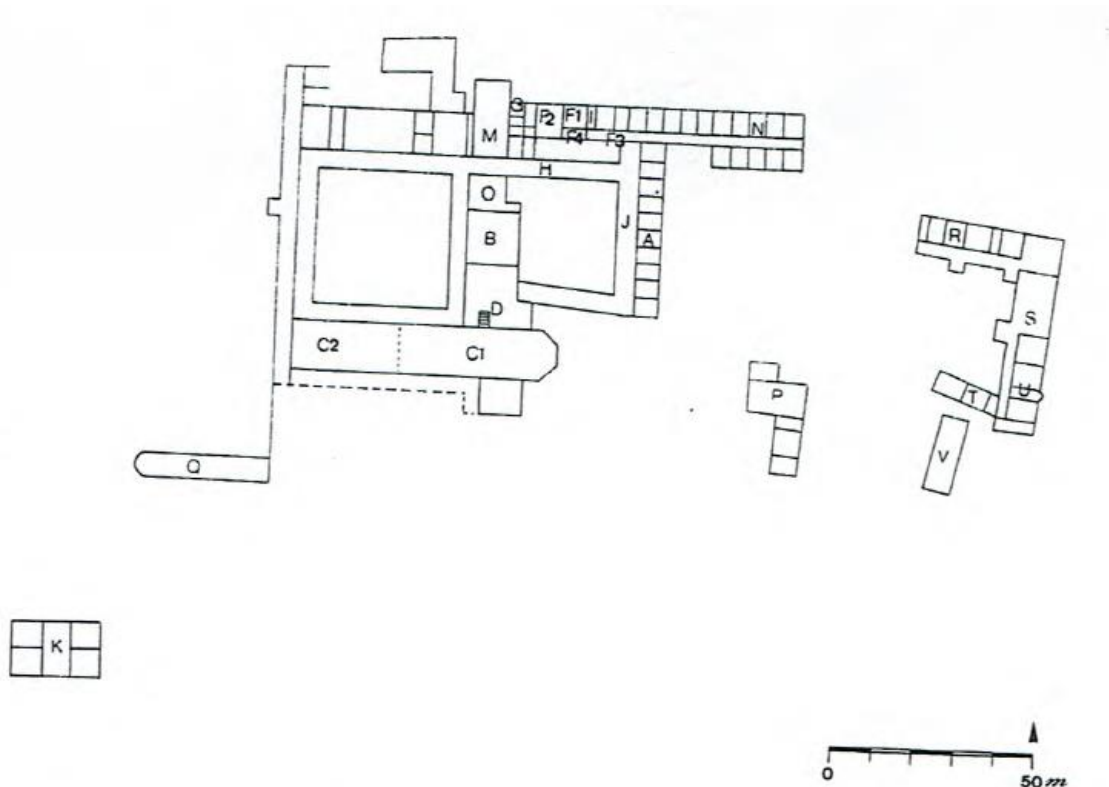
"Conraet van Nurenberg zal doen of laten maken en gemaakt leveren de romp van een huis volgens de schetsen, opgemaakt door voorschreven Conraetz. Daartoe zal Conraet leveren alle stoffen van hout, in voorschreven schets begrepen, op zijn kost en last en het voorschreven huis doen oprichten in Herkenrode. Eerwaarde mevrouw zal alle hout doen halen en vervoeren op haar kost en last, en de werklieden kost en inwoon geven zolang de bouw duurt. Eerwaarde mevrouw zal aan voorschreven Conraet betalen de som van 700 hornsgulden van de waarde en twee trichter mudde roggen binnen drie termijnen, te weten anderhalf honderd philippus gulden bij aanvang, tweehonderd hornsgulden tegen vastenavond en de rest als het voorschreven werk opgericht zal zijn en gereed om te dekken en te schutten. Daarvoor zullen de voorste en één zijwand

² Het Archief van de Abdij van Averbode bewaart een bundel contracten – 'verdinckenissene' genoemd – die opgesteld werden tussen 1512 en 1550 en die de ontstaansgeschiedenis van de 16de-eeuwse abdijgebouwen in Herkenrode documenteren. De 'verdinckenissene' werden in facsimile uitgegeven op een CD-rom die hoort bij deel 3 van de reeks *Monasterium Herkenrode* (2013). Voor het beheersplan werd de CD-rom gebruikt, in de voetnoten wordt steeds naar het oorspronkelijke document verwezen.

³ De vermelding van de gebouwen, aangeduid door middel van hoofdletters tussen haakjes, verwijzen naar afbeelding 1: het gebouwenbestand ca. 1550.

gekruist zijn om met kreelen te metsen en ook de bruggen gelegd en de deuren en vensters hangen. Daarvoor zal Eerwaarde mevrouw leveren alle ijzerwerk (...).''⁴

Van Nurenbergh kreeg de opdracht een gebouw op te trekken met een houten structuur en een versteende voor- en zijgevel, waarin de deuren en vensters geplaatst waren en waarvan het zadeldak klaar moest zijn om nadien bedekt te worden. De betalingstermijnen die werden opgenomen in het contract doen vermoeden dat het gebouw voltooid was binnen het jaar, in 1513 dus. Een reconstructie van het gebouwenbestand rond 1550⁵, gebaseerd op archeologisch en historisch onderzoek, leert dat het vakwerkgebouw met de zustersverblijven ten oosten van de oude kloosterkerk (D) werd ingeplant. Het keek met zijn westgerichte voorgevel uit op de oude kerk en grensde met de oostgerichte achtergevel aan een tuinzone.

Figuur 1: Het gebouwenbestand ca. 1550 met onder meer zustersverblijven (A), kapittelhuis (B), oude kerk (D), nieuwe kerk (C), dormitorium (E), privaten (G), badkamer (F1), naaikamer (F2), gang (F3), galerij (J) en infirmerie (N) - Bron: M. Impe, *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij*, in: *Limburg, Het oude Land van Loon*, jg. 34, 1979, p.186 .

⁴ Vrije vertaling van de overeenkomst tussen abdis Gertrudis de Lechy en Conrad van Nurenbergh, Archief Abdij Averbode, Register van Herkenrode, VI, folio 1.

⁵ Impe M., *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij*, in: *Limburg, Het oude Land van Loon*, jg. 34, 1979, p. 186.

Algemeen wordt aangenomen dat het vakwerkgebouw onderdak bood aan tien koordames⁶. Omdat abdis Gertrudis de Lechy het leven in communiteit introduceerde in Herkenrode, kan aangenomen worden dat het gebouw in oorsprong niet was ingedeeld met individuele vertrekken, maar voorzien was van gemeenschappelijke ruimten. Of de bovenverdieping daarbij initieel al voor bewoning werd gebruikt en of er al een (gemeenschappelijke) tuinzone was ten oosten van het gebouw, kan niet met zekerheid gesteld worden. Wel blijkt uit de constructie van het vakwerkgebouw dat de begane grond van de naar het westen gerichte voorgevel al van in den beginne een bakstenen parement had, in tegenstelling tot de bovenbouw van de voorgevel die, net zoals de achtergevel, van Haspengouws vitswerk voorzien was, waarbij de vakwerkstructuur zichtbaar bleef aan de buitenkant.

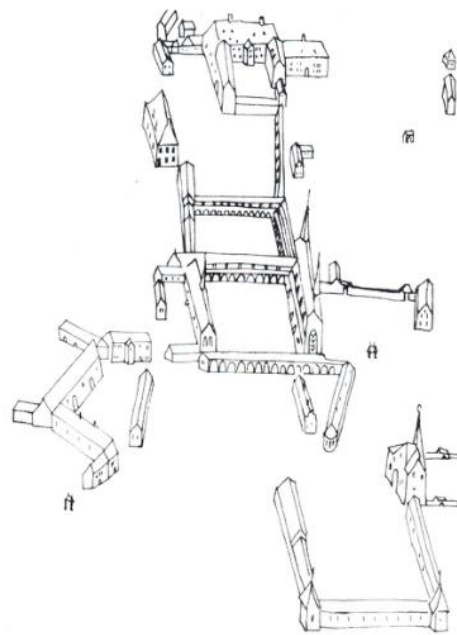
2.3. De ghelrij van 1521

Amper tien jaar later, op 7 maart 1521, na een tweede bouwcampagne waarin hij een nieuw kapittelhuis (B) voor de abdij bouwde, kreeg van Nurenbergh van abdis Mechtildis de Lechy (1519-1548), achternicht van Getrudis de Lechy, een derde opdracht⁷. Die bestond uit zowel renovatie als uit nieuwbouw. De oude kerk moest aangepast worden, de nieuwe kerk (C) verder gebouwd en het dormitorium (B) gerenoveerd. Over de Demer kwamen nieuwe *privaten* (G) die door middel van een gang (F3) aansloten op een badkamer (F1) en aanpalende naaikamer (F2). Van aan dat nieuwe complex werd tegen de voorgevel van het vakwerkgebouw van de zustersverblijven een '*ghelrij*' of galerij (J) gebouwd om "*voor bij die cameren te kercken te gaan*"(bijlage 3, foto 22 en 23). De overeenkomst die de opdracht documenteert, bepaalt dat de werken moesten uitgevoerd worden in '*zichener witten steen*', geleverd door *meester Coenraert*. De abdis regelde het graven van de funderingen en leverde de blauwe steen, baksteen, kalk, zavel, stellingen en bogen en alle vervoer vanuit Maastricht, Zichen en elders.

De '*Caerte figurative des Edel Clooster van Herkenrode*' (afb 2) in 1670 opgetekend door landmeter Peter Meysman in opdracht van abdis Anna-Catharina van Lamboy (1653-1675), is de tweede figuratieve voorstelling van de abdij en de enige historische prent die de galerij toont. De galerij wordt er - weliswaar schetsmatig - voorgesteld als een rondboogarcade ten westen van het vakwerkgebouw en vormde een ambulatorium dat van aan het sanitair blok langs de zustersverblijven naar de kerk leidde en zo een quasi vierkante kloostertuin omsloot.

⁶ Impe M., *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij*, in: *Limburg, Het oude Land van Loon*, jg. 34, 1979, p. 182.

⁷ Archief Abdij Averbode, Register van Herkenrode, VI, folio 4.

Figuur 2: Uittreksel uit 'Caerte figurative des Edel Clooster van Herkenrode' van Peter Meysman, 1670 (Luik, Bibliothèque Chiroux Croisiers) – Bron: *Monasterium Herkenrode*, dl. 4; Hasselt, 2014 en het gebouwenbestand overgetekend door M. Impe - Bron: M. Impe, *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij in: Limburg, Het oude Land van Loon*, jg. 34, 1979, p. 201, fig. 20.

De boogaanzetten, uitgevoerd in witte steen zoals de overeenkomst stipuleert, bleven tot op vandaag bewaard in de versteende muur tussen de kamers en de gang en doen vermoeden dat galerij door middel van kruisgewelven overdekt was. Ook de imposten van de rondbogen die uitkeken op de kloostertuin zijn vandaag nog deels *in situ* bewaard en zichtbaar binnenin de zustersverblijven, in de westelijke gevel die ooit de arcade was en in het begin van de 19de eeuw volledig versteend werd.

2.4. Werken aan het 'dormptier' in 1533

In 1533 werd aan Jacob der steinenmaker de opdracht gegeven om alle kamers "die upden dormptier vallen (...) omme met steinewerck te maken, te weten up elck camer een coetser ende scaep die venster vanden camer met een dobbel raem ende een deur aende elck camer"⁸. Elke kamer moest dus voorzien worden van stenen (binnen)muren, een bed en een kast, een venster met dubbel raam en een deur. Rekening houdend met de som die voor dat

⁸ Archief Abdij Averbode, Register van Herkenrode, VI, folio 30.

werk betaald werd⁹, kan aangenomen worden dat deze werken zich niet beperkten tot “de dormpter” of het dormitorium boven de kapittelzaal, maar dat ook de toenmalige infirmerie (N) en zelfs de zustersverblijven in het vakwerkgebouw mee aangepast werden. Daarmee staat vast dat het vakwerkgebouw in 1533 voorzien was van individuele zustersverblijven. Of dat voordien al het geval was en de kamers van de koordames gescheiden waren door lemen binnenmuren, is niet duidelijk. Het is mogelijk dat abdis Mechtildis de Lechy onder druk van de koordames moest terugkomen op het door haar achternacht Gertrudis geïntroduceerde gemeenschapsleven en toestond om individuele slaapruintes in te richten in wat voordien slaapzalen waren.

Nadat de kamers gemaakt werden, werden ze door Lauwereys die Muelder geschilderd, samen met de galerij, in de opdracht omschreven als “de ganck vanden selve cameran met die balkcken oick daer mede”¹⁰. Nog datzelfde jaar werden alle deuren van de slaapkamers voorzien van een dubbel slot¹¹; de betrachting van Gertrudis de Lechy om meer als communautiteit te gaan leven, lijkt hiermee verder weg dan ooit. Een jaar later, in 1534, voorzag Jan de ‘ghelaesmaker’ de ramen van de zustersverblijven van ‘Bourgoin’s’ glas in lood, zoals die in de abdij¹².

2.5. De zustersverblijven in het vakwerkgebouw in de 18de eeuw

In *Les délices du Païs de Liège*¹³, gepubliceerd in 1744, wordt de abdij beschreven als een kleine stad, bestaand uit gotische en moderne gebouwen. Na een korte typering van de belangrijkste gebouwen en de tuinen – waarin de zustersverblijven en de arcade enkel vermeld worden – volgt, bij wijze van besluit: “Er ontbreekt niets aan zelfvoorziening en gemak. Alles is er proper, stevig en goed onderhouden. Alles ademt overvloed uit”.

Die toestand moet architect L.-B. Dewez (1731-1812) gezien hebben toen hij in 1767-’68 in opdracht van abdis Anne de Croÿ (1744-1772) de opdracht kreeg om een compleet nieuw klooster te bouwen en daarvoor een plan van het bestaande gebouwenbestand¹⁴ maakte (afb.

⁹ Impe M., *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij*, in: *Limburg, Het oude Land van Loon*, jg. 34, 1979, p. 181-182: Volgens de afrekening werden er 148 ½ Hasseltse gulden betaald, wat overeenkomt met 42 kamers aan 3 ½ gulden het stuk, zoals het contract vermeldt.

¹⁰ Archief Abdij Averbode, Register van Herkenrode, VI, folio 31.

¹¹ Archief Abdij Averbode, Register van Herkenrode, VI, folio 31.

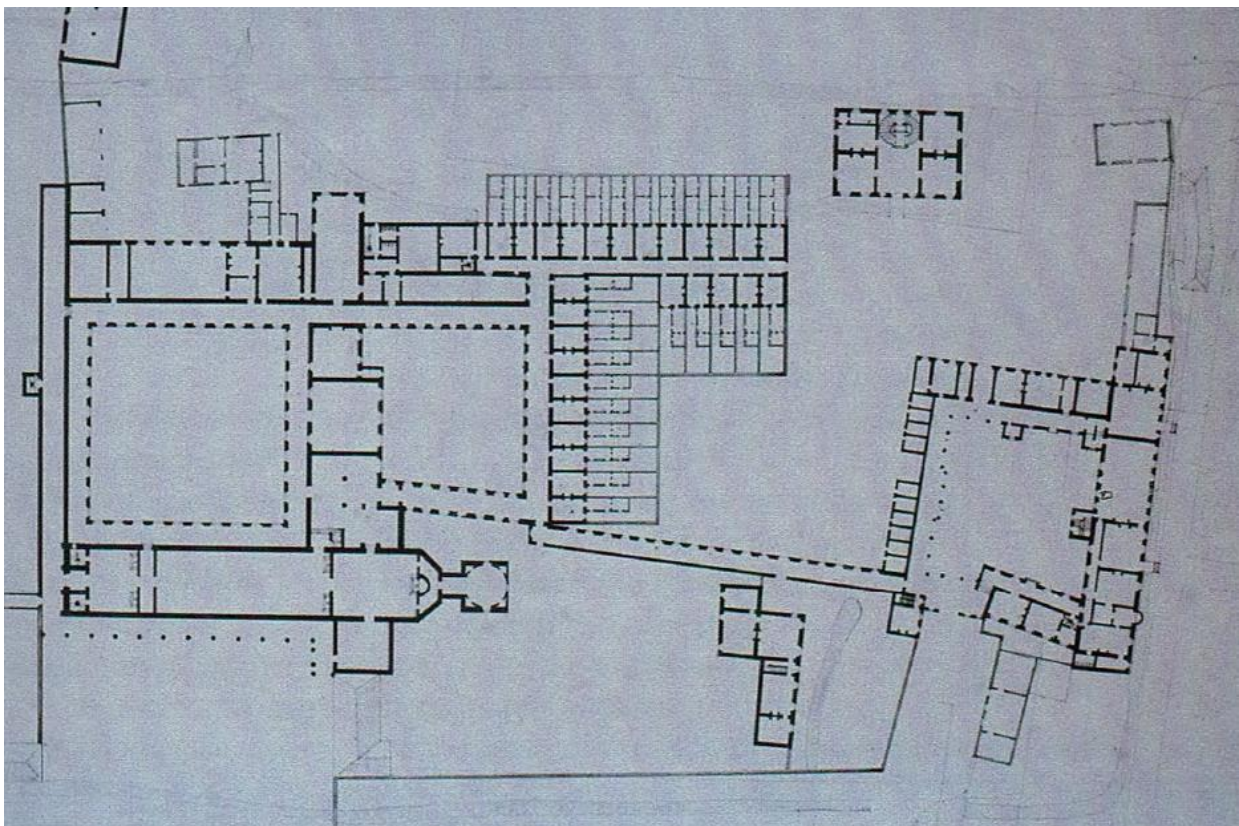
¹² Archief Abdij Averbode, Register van Herkenrode, VI, folio 30 v°.

¹³ Kints, E. (imprimeur-libraire et al.), *Les délices du Païs de Liège, ou Description géographique, topographique et chorographique des monumens sacrés et profanes de cet Evêché-principauté et de ses limites*, dl. 4, Luik, 1744, p. 218-223 – Bron: <http://neptun.unamur.be/items/show/226>, geraadpleegd op 4 juni 2017.

¹⁴ Algemeen Rijksarchief Brussel, Fonds Dewez, deel VII, A131.

3). Het plan geeft gedetailleerd alle gebouwen van het klooster weer en lijkt zelfs een onderscheid te maken in stenen gebouwen (zwarte lijnen) en vakwerkgebouwen (grijze lijnen). Aan de inplanting en planindeling van de zustersverblijven en de aanpalende galerij lijkt niets veranderd ten opzichte van de oorspronkelijke toestand. Het plan toont duidelijk dat elke wooneenheid of cel voorzien was van een eigen haard en een smal bijgebouw - allicht in vakwerk opgetrokken - met twee kamers die uitkeken op een individueel tuintje. Het interieur in het hoofdvolume moet op dat moment voorzien geweest zijn van stucwerk, zo getuigen de meest zuidelijke en de noordelijke cellen van het zustersverblijf. Tot op heden bleven schaarse restanten van het stucwerk bewaard dat duidelijk rococo-geïnspireerd is en omstreeks het midden van de 18de-eeuw kan gedateerd worden (afb 8). Die rococo-aankleding moet in de zustersverblijven aanwezig geweest zijn toen Dewez in 1767 het gebouwenbestand van de abdij optekende.

Door het overlijden van abdis Anne de Croÿ in 1772 werd van de plannen van Dewez enkel het abdissenkwartier - het 'wit gebouw' – gerealiseerd en bleven de in 1512 gebouwde zustersverblijven en de aanpalende galerij in gebruik gedurende de rest van de 18de eeuw.

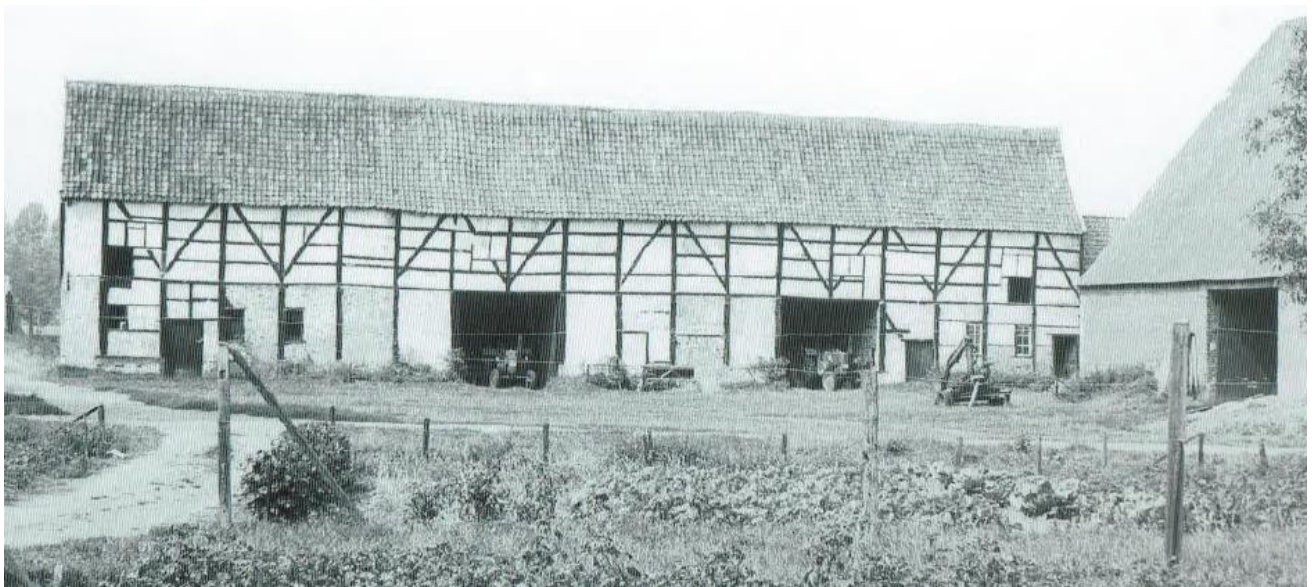

Afbeelding 3: Gebouwenbestand ca. 1767-1768 door L.B. Dewez - Bron: M. Van der Eycken, *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002, p. 98.

2.6. Het vakwerkgebouw van de zusterverblijven na de Franse Revolutie

Na de Franse Revolutie en de antigodsdienstige politiek die daaruit volgde, vluchtte het merendeel van de Cisterciënzerinnen van Herkenrode onder leiding van abdis Josephine de Gondrecourt (1791-1796) naar Duitsland. Toen in 1796 alle kerkelijke instellingen afgeschaft werden, verlieten de zusters op 12 december 1796 definitief de abdij. Op 19 februari 1797 werd de abdij van Herkenrode openbaar verkocht aan de Hasseltse opkopers Guillaume Claes en Pierre Libotton. Zij kochten het volledige domein en richtten er een suikerraffinaderij, een stokerij en een spinnerij in en gaven de eeuwenoude religieuze gebouwen een industriële functie. In 1827 zou Claes - die resideerde in de 18de-eeuwse abdissenvleugel en die omvormde tot 'kasteel' - de volledige abdij in zijn bezit krijgen door financiële perikelen van Libotton en diens opvolgers.

Volgens de nota's die Claes maakte in 1813¹⁵ werden de zusterverblijven en de galerij 'herbestemd' daglonerswoningen en haverschuur. De rondboogarcade die de pandgang typeerde en naar de abdijskerk leidde, werd allicht snel na de verkoop - rond het begin van de 19de eeuw - ontmanteld: de witte natuursteen van de rondbogen en de gewelven was immers gegeerd als bouw materiaal en kon gemakkelijk ten gelde gemaakt worden (bijlage 3, foto 25). De westelijke gevel - of wat ervan restte - werd nagenoeg volledig gedicht en later omwille van stabiliteitsproblemen aan de buitenzijde met bakstenen steunberen versterkt.

Afbeelding 4: De zusterverblijven van 1512, omgevormd tot stal (na 1951) - Bron: M. Van der Eycken, *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002, p. 100.

¹⁵ Zie deeldossier 1, 'Kloostersite – algemeen', bijlage 4, figuur 15.

Buiten de sloop van de meest zuidelijke travee – gedocumenteerd door het kadaster in 1849¹⁶ – om een doorgang te maken van de kloostersite naar de nijverheidssite, wijzigde aan de vakwerkstructuur niet veel, ook niet toen het vakwerkgebouw gebruikt werd door de landbouwers die - vermoedelijk sinds het einde van de 19de eeuw - in de 17de-eeuwse infirmerie huisden. Een foto die dateert van na de brand van de oude infirmerie in 1951 (afb. 4) illustreert de landbouwfunctie van het vakwerkgebouw en toont de oostgevel waarin twee stalpoorten werden gemaakt om landbouwvoertuigen te stallen. Het vitswerk op de verdieping bleef bewaard en de ogenschijnlijk ongewijzigde gevelordonnantie in de buitenste traveeën doet vermoeden dat een viertal cellen – de twee meest zuidelijke en de twee meest noordelijke - gedurende lange tijd grotendeels bewaard bleven.

Tijdens verbouwingen in de zomer van 1980 werden de twee meest noordelijke zusterzellen van het vakwerkgebouw omgevormd tot koeienstal. Onder de vloer van gestampte aarde werd een bakstenen gewelf aangetroffen¹⁷. Mogelijk bleef het gewelf (gedeeltelijk) bewaard na het storten van de huidige betonvloer. Het is echter niet duidelijk of elders onder het vakwerkgebouw nog gewelven aanwezig zijn.

Het gebouw behield zijn landbouwfunctie tot het einde van de 20ste eeuw (bijlage 3, foto 24). Daarna bleef het in onbruik. Ondanks de zware verwaarlozing, bleef een groot deel van de meer 500 jaar oude houten vakwerkstructuur bewaard.

¹⁶ Archief van het kadaster, Herkenrode, mutatieschets 1849/2.

¹⁷ Beerten S., *Onderzoek van het vakwerkgebouw van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1991, p. III.3.

Literatuur

Beerten S., *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U. Leuven, 1981.

Gyselinck J., *Bedreigd erfgoed: vakwerkbouw in Limburg*, in: *M&L*, jg. 24, nr. 3, p 15-54.

Impe M., *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij*, in: *Limburg, Het oude Land van Loon*, jg. 34, 1979, p. 157-228.

Kints, E. (imprimeur-libraire et al.), *Les délices du Païs de Liège, ou Description géographique, topographique et chorographique des monumens sacrés et profanes de cet Evêché-principauté et de ses limites*, dl. 4, Luik, 1744, p. 218-223 – Bron: <http://neptun.unamur.be/items/show/226>, geraadpleegd op 4 juni 2017.

Monasterium Herkenrode, dl. 1 - 4, Hasselt, 2008 - 2014.

Van der Eycken M. (red.), *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002.

Vanloffeld A., *De abdij van Herkenrode te Kuringen. Geschiedenis en restauraties*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U. Leuven, 2008.

3. BESCHRIJVING van de ERFGOEDELEMENTEN van de zusterverblijven

3.1. Ruimtelijke context

De abdijsite van Herkenrode is momenteel verdeeld onder twee eigenaars: de Zusters van het Heilig Graf die de kloostersite bezitten en de Vlaamse overheid, die eigenaar is van het belevingscentrum Herkenrode en het beheer ervan toevertrouwde aan Herita. De kloostersite van het Heilig Graf in Herkenrode (foto 1¹⁸) beschrijft een nagenoeg rechthoekig grondplan, waarvan de oostelijke helft volledig bestaat uit een landschappelijke tuin. De westelijke helft van de site is bebouwd. Binnen de bebouwde zone zijn drie gebouwengroepen te detecteren die de wordingsgeschiedenis van de abdij reflecteren: de 16de-eeuwse gebouwen, opgetrokken onder impuls van de abdissen de Lechy – bestaande uit de zusterverblijven, de oude infirmerie en de resten van het oude abdissenkwartier die vandaag geïncorporeerd zijn in het klooster -; de 17de-eeuwse infirmerie die in opdracht van abdis Anna Catharina de Lamboy (1651-1663) in 1658 werd opgetrokken ten noorden van de site; en het 18de-eeuwse abdissenverblijf ten zuiden van de site dat naar ontwerp van architect J.B. Dewez (1731-1812) gebouwd werd op vraag van abdis Anne de Croÿ (1744-1772).

3.2. Exterieur

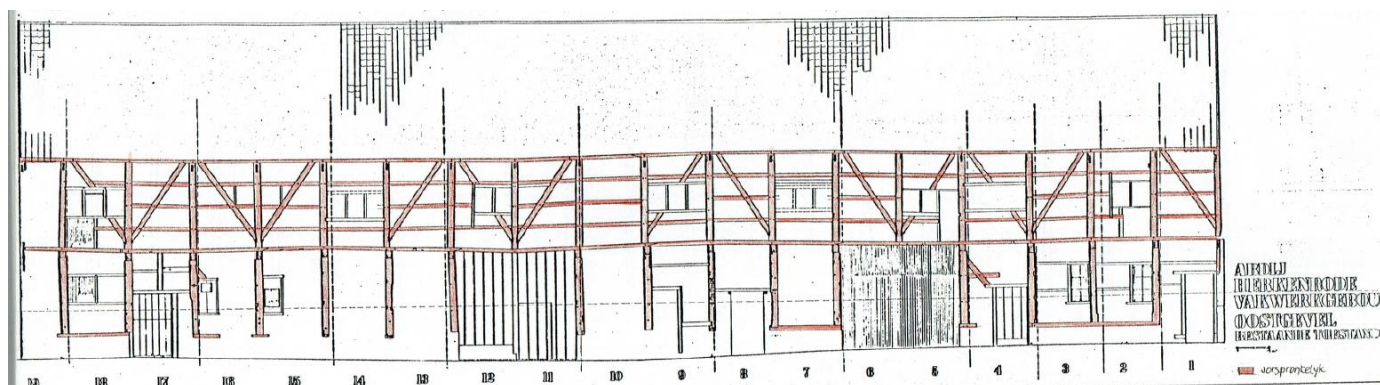
Tweelaags gebouw op rechthoekige plattegrond, heden samengesteld uit een in 1512¹⁹ opgetrokken vakwerkconstructie met oostgerichte achtergevel (foto 2) en een in 1521 tegen de westelijke voorgevel gebouwde pandgang met rondboogarcade die vandaag volledig versteend is. Beide constructies werden vermoedelijk in het begin van de 19de eeuw samengevoegd. De huidige (voorlopige) dakconstructie met golfplaten vervangt het oorspronkelijke steile zadeldak boven de vakwerkconstructie; een gedeelte van de dakstoel is in situ gestockeerd. Het pannen lessenaarsdak boven de galerij bleef gedeeltelijk bewaard (foto 3).

¹⁸ De foto's waarnaar verwezen wordt in dit hoofdstuk zijn terug te vinden in bijlage 3.

¹⁹ In 1655 maakt Hilaire d'Awaigne, kapelaan van de Abdij, melding van een brand die op 28 oktober 1594 uitbrak in de kamer van koordame Barbara Vanderhooft (zie deeldossier 3 van dit beheersplan, 'De oude infirmerie'). De brand breidde zich snel uit en zou veertig kamers in de as gelegd hebben. Het grote aantal getroffen kamers impliceert dat de brand zich niet tot de oude infirmerie beperkte, maar ook andere gebouwen(delen) in de as legde. Dat het vakwerkgebouw van de zusterverblijven daarbij (deels) vernield werd, blijkt niet uit archiefstukken, noch uit sporen in situ. Uitsluitel daarover is slechts mogelijk door dendrochronologisch onderzoek van de vakwerkstructuur.

Noordgevel (foto 4) met invulmetselwerk ter hoogte van de begane grond en geopend door middel van een later toegevoegde poort (midden) en een deur en venster, uiterst rechts in de gevel. De bovenbouw, vandaag met planken bezet, verbergt de vakwerkstructuur van stijlen en regels en de aanzet van het lessenaarsdak boven de voormalige galerij.

Oostgerichte achtergevel (foto 5) in vakwerk van achttien en een halve travee en twee bouwlagen met rijk stijl- en regelwerk op een verhoogde bakstenen plint en lemen vullingen waarvan nog enkele nog sporen vertonen van een allicht niet-oorspronkelijke afwerkingslaag in witte kalk. De oorspronkelijke ordonnantie van de eerste bouwlaag bleef enkel representatief bewaard in de vier meest noordelijke traveeën, nummers 1 tot 4 en in de zuidelijke traveeën nummers 15 tot 17 (foto 6). De ordonnantie van de tweede bouwlaag wordt heden getypeerd door een vakwerkstructuur van negentien gepikte stijlen, veertien symmetrisch geplaatste tussenstijlschoren en drie regels tussen wandplaat en dakbalk. Op diverse plaatsen zijn sporen van (gedichte) bolkozijnen (foto 7) en van luiken die vroeger de vensters afsloten.

Afbeelding 5: Zusterverblijven, oostgevel - toestand 1981 met aanduiding van de oorspronkelijke balken in rood
- Bron: Beerten S., *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, deel 2, K.U.Leuven, 1981, plan B.

Volledig blinde zuidgevel (foto 8) met baksteenparement op de begane grond en een bovenbouw, vandaag met planken bezet, die een vakwerkstructuur van stijlen en regels verbergt.

De westgerichte gevel (foto 3) is nagenoeg blind en enkel geopend met een rechthoekige poort in de zuidelijke helft van de gevel (foto 9) en een met kalkzandsteen gedichte deuropening in de noordelijke helft van de gevel (foto 10). Het 19de-eeuwse baksteenparement verhult de oorspronkelijke, uit 1521 daterende rondboogarcade van de pandgang die de scheiding vormde tussen de voorgevel van de zusterverblijven - nu volledig

inpandig - en de kloostertuin. De fijn geprofileerde houten kroonlijst (foto 11) die de zuidelijke helft van het baksteenparement beëindigt, is mogelijks een restant van de oorspronkelijke dakbedekking boven de galerij. De gevel wordt gestut door massieve bakstenen steunberen (foto 9) van verschillend type, een 20ste-eeuwse ingreep, te oordelen naar de baksteensoort en allicht een noodzakelijke ingreep na de verstening van de arcade.

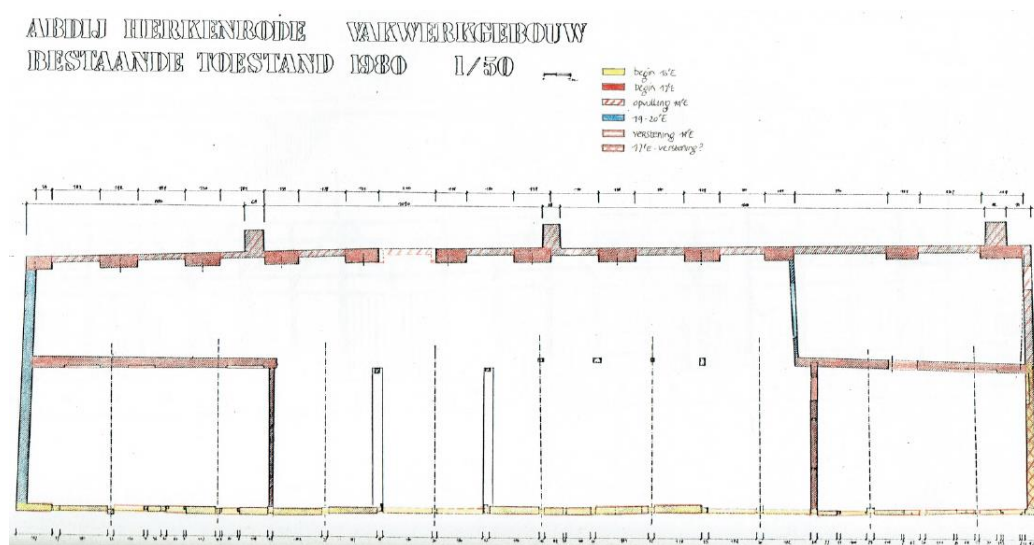
3.3. Interieur

Etagegebint (foto 12), samengesteld door een dekbalkgebint in de eerste bouwlaag en een kopbalkgebint erboven. Een gedeelte van het vroegere schaarspant dat de dakstructuur van de zusterblijven ondersteunde, enkele jaren geleden verwijderd voor de plaatsing van het voorlopige dak met golfplaten, wordt *in situ* gestockeerd.

Tegen de oostelijke binnengevel (foto 13), op de bovenverdieping bewaard vistwerk (foto 14) van het Kempische type - genageld en met onzichtbare regels - in tegenstelling tot het vitswerk van de buitengevel dat van het Haspengouwse type is en zowel stijlen als regels en schoren toont.

Fragmentarisch bewaarde zusterzellen in de uiterst zuidelijke en meest noordelijke travee van het gebouw, met resten van sober stucwerk in rococostijl op moerbalken en plafonds (foto 15). Het rococo-stucwerk - aangebracht op een drager van tengellatjes - wordt getypeerd door een fijne profilering op de moerbalken, een keellijst die de overgang maakt van muur of balk naar plafond en een rechthoekige plafondlijst met eenvoudig rocaillemotief in de hoeken en halverwege de kamer (afb. 8 en foto 16). Volgens de licentiaatsverhandeling van Sylvie Beerten, bleef mogelijks (een deel van) een gewelfde kelder onder het vakwerkgebouw bewaard. Hiervan zijn *in situ* geen sporen waarneembaar.

Van de voormalige galerij ten westen van de zusterblijven - heden inpandig door verstening van de arcade (foto 17) - resten nog de bakstenen pilasters, de imposten van de rondboogarcade (foto 18) en enkele aanzetten van de kruisribgewelven (foto 19, 20) die de pandgang overdekten. Vermoedelijk bleef ook de structuur van het lessenaarsdak gedeeltelijk bewaard (foto 21).

Afbeelding 6: Zusterverblijven, grondplan - Bron: Beerten S., *Onderzoek van het vakwerkgebouw van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U. Leuven, deel II, plan A.

4. BESCHRIJVING van de ERFGOEDWAARDEN van de zusterverblijven

Het koninklijk besluit van 5 december 1974 dat de bescherming van de Abdij van Herkenrode regelt, vermeldt geen waarden die aan de grondslag liggen van de bescherming. Op basis van het onderzoek dat in het kader van het beheersplan gevoerd werd naar de zusterverblijven, werden volgende erfgoedwaarden gedetecteerd:

4.1. Historische waarde

Tussen 1512 en 1550 onderging de abdijsite van Herkenrode een grondige transformatie ten gevolge van een grootschalige bouwcampagne die werd gelanceerd door abdis Gertrudis de Lechy (1491-1519). In de jaren 1520, onder het bewind van Gertrudis' achternicht en opvolgster abdis Mechtildis de Lechy (1519-1548) bereikten de bouwactiviteiten een hoogtepunt. Toen Mechtildis' zus, abdis Aleidis de Lechy (1548-1561) in 1550 de bouwcampagne afrondde, na minder dan veertig jaar, beschikte Herkenrode over een nagenoeg volledig nieuw klooster met een verblijf voor de zusters (1512), een kapittelhuis (1520), een nieuwe kerk (1521), een slaapzaal (1521), een sanitair blok met toiletten, bad- en naaikamer (1521), pandgangen (1521), een vleesrefter (1521), een infirmerie (voor 1522), een poortgebouw (1531), een abdissenkwartier met privékapel (1538), een schuur (1547), een brouwerij (1548) en een patershuis (1549). Binnen dit 16de-eeuwse kloostercomplex – waarvan vandaag nog nauwelijks de helft rest - neemt het vakwerkgebouw van de zusterverblijven een bijzondere plaats in. Het vormde in 1512 het startschot van de bouwcampagne en is daarmee niet alleen het oudste nog zichtbare relict op de abdijsite maar tevens de oudste materiële

getuige van de heropleving van de abdij in de eerste helft van de 16de eeuw die later de 'gouden tijd' van Herkenrode zou blijken en nooit meer geëvenaard werd. Als dusdanig heeft het vakwerkgebouw een belangrijke context- en ensemblewaarde voor de historische abdijsite van Herkenrode.

4.2. Architectuurhistorische waarde

De zusterverblijven van de abdij van Herkenrode werden in 1512-1513 onder leiding van Conrad van Nurenbergh opgetrokken als een tweelaagse vakwerkstructuur en telt achttien en een halve travee op een bakstenen plint. De beeldbepalende oostgevel van het gebouw - oorspronkelijk de achtergevel - wordt getypeerd door de strakke ritmering van de twee bouwlagen hoge gebintstijlen en door het geometrische spel van regels en schoren met Haspengouws vistwerk. Uit vergelijkend onderzoek en vakliteratuur die diverse typologieën van vakwerkstructuren documenteert en de evolutie van de houtbouw doorheen de eeuwen beschrijft, blijkt dat het gebouw van de zusterverblijven representatief is voor de constructiewijze van residentiële vakwerkgebouwen in de 16de eeuw. Was het gebouw, door zijn omvang en grootte, in zijn ontstaansperiode al niet uitzonderlijk, dan is het dat zeker vandaag, gezien weinig vakwerkgebouwen van dergelijke omvang uit dezelfde ontstaansperiode bewaard bleven.

Ook binnen de typologie van 16de-eeuwse religieuze gebouwen is het vakwerkgebouw een buitenbeentje. Een screening van de databank van het onroerend erfgoed²⁰ leert dat het gebouw van de zusterblijven een zeldzame getuige is van de vroeg-16de-eeuwse vakwerkbouw in religieuze context in Vlaanderen. Dit is niet het gevolg van het feit dat vakwerk in religieuze architectuur niet vaak voorkwam, wel omdat vakwerk door zijn aard – bestand uit hout en leem – vaak de tand des tijds niet doorstond en versteend werd of vervangen door stenen constructies.

Hoewel slechts gedeeltelijk bewaard, geeft de meest noordelijke travee van het gebouw dankzij de behouden gevelordonnantie en de resten van stucwerkdecoratie in rococostijl op moerbalken en plafonds, een beeld van de indeling en de interieurafwerking van wat ooit een zustercel was. Het vakwerkgebouw van de zusterverblijven heeft daarmee niet alleen een belangrijke documentaire waarde maar ook een aanzienlijke contextwaarde binnen het (architectuur)historische aspect van de abdijsite.

²⁰ www.inventaris.onroerenderfgoed.be met zoektermen 'vakwerk' en 'houtbouw' en typologie 'religieuze gebouwen en complexen', geraadpleegd op 04.05.2017.

5. Onderbouwde VISIE op het TOEKOMSTIG BEHEER van de zustersverblijven

5.1. Bewaren gaat voor vernieuwen

Elke bescherming als monument heeft tot doel om het gebouw zo goed mogelijk over te leveren aan toekomstige generaties. Het begrip 'bescherming' moet daarbij heel letterlijk genomen worden: de eigenaar is gehouden het monument te beschermen tegen beschadiging, vernieling en verwaarlozing (passief behoud) door middel van regelmatig onderhoud en herstel (actief behoud). In dat onderhoud en herstel moet de eigenaar rekening houden met de erfgoedwaarden, de erfgoedkenmerken en de erfgoedelementen die aan de basis lagen van de bescherming en zoals beschreven in de hoofdstukken 3 en 4 van dit deeldossier van het beheersplan.

Het vakwerkgebouw van de zustersverblijven op de abdijsite van Herkenrode werd beschermd omwille van haar historische en architectuurhistorische waarde. Het dient zo lang mogelijk bestendig te worden in zijn materiële componenten.

Voorgenomen ingrepen worden in (voor)overleg met Onroerend Erfgoed of met de bevoegde Onroerenderfgoedgemeente besproken. Elke beheersdaad vraagt om een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op de volledige site met al z'n componenten wordt afgewogen. Ingrepen dienen de beschermde erfgoedkenmerken en -elementen (cf. hoofdstuk 3) te respecteren en te ondersteunen. Ze zullen een meerwaarde vormen voor de erfgoedwaarden en mogen de draagkracht van het gebouw niet overstijgen. Ingrepen, verbouwingen en aanpassingen die onoordeelkundig of onherroepelijk zijn of die een verlies van de beschreven en gemotiveerde erfgoedwaarden impliceren, zijn niet toegestaan.

5.2. Maximaal behoud van de vroeg-16de-eeuwse vakwerkstructuur

Omdat de voormalige zustersverblijven van Herkenrode één der oudst bewaarde vakwerkconstructies in Vlaanderen is, is het essentieel dat het oorspronkelijke, 16de-eeuwse vakwerkskelet - de plint en de huisstoel met regels, stijlen, schoren, voet- en gebintplaten,... - maximaal bewaard blijft. Elke vervanging van houtwerk houdt immers een verlies aan erfgoedwaarde en authenticiteit in.

Om een duidelijk beeld te krijgen van de oorspronkelijke en de ontbrekende elementen van het houtskelet, is een nauwkeurige en gedetailleerde opmeting van de vakwerkstructuur noodzakelijk. Op basis van die opmeting wordt beslist welke delen nog in goede staat verkeren en moeten behouden blijven, welke onderdelen moeten hersteld worden, en welke

kunnen vervangen worden. Pas als daarover duidelijkheid bestaat, kan een herbestemmingsproject in ontwerpfase gaan. De licentiaatsverhandeling van Sylvie Beerten, *'Onderzoek van het vakwerkgebouw van Herkenrode'* (K.U.Leuven, 1981) waarvan de belangrijkste plannen in dit beheersplan zijn opgenomen (cf. bijlage 4), biedt een goed beeld van de oorspronkelijke en ontbrekende delen van het vakwerkgebouw en is een goede basis voor de evaluatie van de constructie.

5.3. Vakkundig herstel en noodzakelijke reconstructie

Een vakwerkgebouw spreekt boekdelen: de constructiesporen dicteren de (oorspronkelijke) vorm en samenstelling van het gebouw, geven aan waar elementen ontbreken of tonen waar bouwonderdelen aan vervanging toe zijn. Voor vakwerkgebouwen zal de lijn tussen herstel en reconstructie dus zeer dun zijn.

Aangetaste of beschadigde delen zullen volgens de regels van de kunst hersteld worden en storende lacunes ingevuld met gereconstrueerde onderdelen die op ambachtelijk wijze en met geschikte materialen zijn vervaardigd. Het spreekt voor zich dat die ingrepen beperkt moeten blijven tot een minimum omdat enkel dan garanties geboden worden voor het maximale behoud van de oorspronkelijk structuur, zoals hierboven vooropgesteld. De restauratie van een vakwerkstructuur gaat bovendien uit van het principe dat enkel partiële demontage van de houten structuur nodig is. Enkel als geen andere oplossing mogelijk is, wordt volledige demontage toegestaan. Die beslissing wordt genomen in onderling overleg en na toestemming van het agentschap Onroerend Erfgoed.

Bijzondere aandacht bij de restauratie van het vakwerkgebouw moet gaan naar het dak waarvan de dragende structuur werd verwijderd en waarvan nog onderdelen *in situ* gestockeerd zijn. De oorspronkelijke vorm en de helling van het dak - perfect te reconstrueren op basis van de aanwezige constructiesporen - moeten hersteld worden om de typologie van het vakwerkgebouw te ondersteunen en het historische karakter van het gebouw te versterken. Voor wat de uitvoering van het dak betreft – de dakconstructie en materiaalkeuze – kan zowel gepleit worden voor een reconstructieve aanpak - een houten dakstoel zoals die gedocumenteerd werd in de licentiaatsverhandeling van Sylvia Beerten met verwerking van de nog behouden delen - als voor een nieuwe ingreep, al dan niet met verwerking van de behouden delen maar steeds op voorwaarde dat die nieuwe structuur sober en licht is en aangepast is aan het karakter van het vakwerkgebouw.

Afbeelding 7: zicht op de westgevel van de voormalige zustersverblijven - bron: Marc Willems.

Afbeelding 8: Zusterverblijven, detail stucplafond in barokstijl - bron: Marc Willems.

5.4. Herbestemming als sleutel voor de toekomst

De omvang van het gebouw maar vooral de aard van de vakwerkstructuur biedt ruime mogelijkheden wat betreft het toekomstig gebruik van de voormalige zusterverblijven. Zo kan de binnenruimte al dan niet volgens de bestaande traveeën opgedeeld worden met wandvlakken en laat de structuur van stijlen en regels toe om binnen het houtskelet vakken te dichtens met vitswerk, ze te openen met glas - discreet geplaatst en met respect voor de oorspronkelijke structuur - , of de vakken in het interieur oningevuld te laten bij wijze van visuele scheiding. Om die reden wordt geen beperking opgelegd wat betreft toekomstige functies. Het spreekt daarbij voor zich dat elke nieuwe functie niet alleen de draagkracht van het gebouw, maar ook de ziel ervan moet respecteren: het vakwerkgebouw moet als dusdanig herkenbaar blijven en er moet een evenwicht gevonden worden tussen authenticiteit en vernieuwing. Daarin kan uitbreiding met bescheiden nieuwbouw - bijvoorbeeld op de plaats van de voormalige galerij, binnen de footprint van de verdwenen dienstgebouwen in de tuinzone of als reminiscentie aan de vroegere circulatie met de oude infirmerie of andere kloostergebouwen - een belangrijke rol spelen en zelfs een versterkende waarde hebben, zolang elke nieuwe constructie maar ondergeschikt is aan het 16de-eeuwse vakwerkgebouw, zowel qua vormgeving als qua materiaalgebruik. Het spreekt daarbij voor zich dat aan elke (voorgenomen) ingreep in de bodem een archeologisch vooronderzoek voorafgaat (bv. geofysisch onderzoek). Dit om een duidelijker beeld te werpen op de archeologie in de ondergrond en om gefundeerd keuzes te kunnen maken over de inplanting van nieuwe bouwvolumes.

Het kan een optie zijn om één van de zusterzellen te reconstrueren omwille van de documentaire waarde. Op basis van archiefdocumenten en sporen *in situ* wordt gedacht aan een ruimte van twee traveeën breed - toegankelijk vanuit de voormalige galerij - met bepleisterde wanden, een venster met dubbel raam, een haard, rococo-stucwerk op moerbalk en plafonds, een éénlaagse aanbouw in vakwerk en een individueel tuintje.

5.5. Van open monument naar open erfgoed

Sinds 2 juli 2009 is de vzw Patrimonium Zusters van het Heilig Graf, die de kloostersite van Herkenrode beheert, erkend als Open Monumentenvereniging. Die erkenning duurt tien jaar en loopt nog tot 2 juli 2019. Vanaf dan kan een erkenning als Open Erfgoed aangevraagd worden. Dat kan door wijziging van dit beheersplan, meer bepaald door toevoeging van de motivering waarom (een deel van) de gebouwen op de kloostersite van Herkenrode een erkenning verdienen als Open Erfgoed.

6. OPSOMMING van WERKZAAMHEDEN en diensten

In onderstaande lijst van werkzaamheden werd rekening gehouden met het rapport van Monumentenwacht, opgemaakt na de inspectie van 9 mei 2016 (cf. bijlage 5).

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
1. Restauratieve werken			
Funderings- en stabiliteitswerken met inbegrip van eventuele bijhorende archeologische opgraving indien de werken niet het gevolg zijn van het inbrengen van een nieuwe functie	x		
Algehele restauratie van de vakwerkstructuur	x		
Restauratie van de bakstenen dwergmuur of plint met inbegrip van steenverstevigende behandeling of injectie tegen opstijgend vocht	x		
Herstel van de versteende delen van het vakwerk	x		
Herstel van aangetaste en beschadigde delen van de vakwerkconstructie	x		
Reconstructie van storende lacunes in de vakwerkconstructie	x		
Aanvulling en restauratie van de dakstructuur, al dan niet met verwerking van oorspronkelijke delen, met inbegrip van de plaatsing van ladderhaken en hemelwaterafvoeren tot aan het maaiveld	x		
Behandeling van de houten onderdelen tegen houtborende insecten en schimmels	x		
Vitsen van de muurvakken in exterieur (Haspengouws vitswerk) en interieur (Kempisch vitswerk)	x		
Het opnieuw aanbrengen van vloeren en tussenvloeren (opbouw en afwerking)	x		
Het opnieuw aanbrengen van plafonds (gestuct of troggewelfjes)	x		
Het opnieuw aanbrengen van buitenschrijnwerk (deuren, beluikte vensters,...)	x		
Het opnieuw aanbrengen van binnenschrijnwerk (deuren, trappen,...)	x		

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling ^o toelating
Reconstructie van het stucwerk in één van de zusterzellen omwille van de documentaire waarde	x		
Erfgoedgebonden onderhoud van de gehele constructie, zoals opgenomen in de forfaitaire lijst		x	x
2. Restauratiegerelateerde werken			
Demontage van (delen van) de vakwerkconstructie in functie van restauratie	x		
3. Algemeen			
De werken voor beveiliging tegen brand, vandalisme, en diefstal, de isolatie en comfortwerken en de werken die voortvloeien uit andere regelgevingen, die rechtstreeks ingrijpen op een erfgoedelement en waarbij door onroerend erfgoed bijkomende erfgoedgerelateerde eisen worden gesteld, zoals het aanpassen of vervangen van een deur naar een branddeur bekleed als paneeldeur	x		
4. Voorbereidende werken			
Werfinrichting die nodig is om zelf werken uit te voeren (stellingen, hoogtewerkers, hijstoestellen, kranen, werkliften,..) a rato van de verhouding subsidieerbare vs. niet-subsidieerbare posten		x	
Bouw-, kleur-, tuinhistorisch, materiaal-technisch, stabiliteits-technisch onderzoek, noodzakelijk voor kwaliteitsvol beheer of herwaardering van het erfgoed, en buiten de gebruikelijke opdracht van de ontwerper.	x		
Onderzoek in functie van opstellen van een bestemmingsstudie of herbestemmingsstudie (De detailgraad van het onderzoek is beperkt tot wat noodzakelijk is voor het opstellen van het beheersplan)	x		
Schaderapporten en monitoring in functie van concrete beheersingrepen	x		
Metingen, uitgevoerd tijdens de werken en noodzakelijk om de werken uit te voeren	x		
Het uitvoeren van een energie-audit	x		

^o Voor het regulier onderhoud is geen toelating nodig.

7. Manier en tijdstip van OPVOLGING

De Kanunnikessen van het Heilig Graf vzw is abonnee bij Monumentenwacht. De gebouwen worden vier- à vijfjaarlijks geïnspecteerd. Na elke inspectie zal de aanvrager van de inspectie (eigenaar of gebruiker) een digitaal exemplaar van de inspectierapporten overmaken aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de onroerenderfgoedgemeente.

Over werkzaamheden die het regulier onderhoud overstijgen en restauratiewerken zal de eigenaar of gebruiker van de gebouwen verslag uitbrengen aan het agentschap of de onroerenderfgoedgemeente en dit uiterlijk 6 maanden na uitvoering van de werken. Dit verslag wordt opgemaakt door de betrokken architect/ontwerper. Het zal de aard van de werken beschrijven, de start- en einddatum van uitvoering vermelden, en het resultaat van de werken visualiseren door middel van een fotoreportage.

8. BIJLAGEN

Bijlagen	
Lijst van premiegerechtigde werken (niet meer van toepassing)	Bijlage 1
Lijst van handelingen, vrijgesteld van toelating	Bijlage 2
Fotobijlage	Bijlage 3
Plannen	Bijlage 4
Inspectieverslag Monumentenwacht	Bijlage 5

BIJLAGE 1.

LIJST VAN PREMIEGERECHTIGDE WERKEN

(niet meer van toepassing)

BIJLAGE 2 :

**LIJST VAN HANDELINGEN WAARVAN DE UITVOERING VRIJGESTELD ZAL ZIJN
VAN TOELATING**

Aard der werken	Vrijstelling toelating
1. Restauratieve werken	
Funderings- en stabiliteitswerken met inbegrip van eventuele bijhorende archeologische opgraving indien de werken niet het gevolg zijn van het inbrengen van een nieuwe functie	
Algehele restauratie van de vakwerkstructuur	
Restauratie van de bakstenen dwergmuur of plint met inbegrip van steenversterkende behandeling of injectie tegen opstijgend vocht	
Herstel van de versteende delen van het vakwerk	
Herstel van aangetaste en beschadigde delen van de vakwerkconstructie	
Reconstructie van storende lacunes in de vakwerkconstructie	
Aanvulling en restauratie van de dakstructuur, al dan niet met verwerking van oorspronkelijke delen, met inbegrip van de plaatsing van ladderhaken en hemelwaterafvoeren tot aan het maaiveld	
Behandeling van de houten onderdelen tegen houtborende insecten en schimmels	
Vitsen van de muurvakken in exterieur (Haspengouws vitswerk) en interieur (Kempisch vitswerk)	
Het opnieuw aanbrengen van vloeren en tussenvloeren (opbouw en afwerking)	
Het opnieuw aanbrengen van plafonds (gestuct of troggewelfjes)	
Het opnieuw aanbrengen van buitenschrijnwerk (deuren, beluikte vensters,...)	
Het opnieuw aanbrengen van binnenschrijnwerk (deuren, trappen,...)	
Reconstructie van het stucwerk in één van de zusterdelen omwille van de documentaire waarde	
Erfgoedgebonden onderhoud van de gehele constructie, zoals opgenomen in de forfaitaire lijst	x
2. Restauratiegerelateerde werken	
Demontage van (delen van) de vakwerkconstructie in functie van restauratie	
3. Algemeen	
De werken voor beveiliging tegen brand, vandalisme, en diefstal, de isolatie en comfortwerken en de werken die voortvloeien uit andere regelgevingen, die rechtstreeks ingrijpen op een erfgoedelement en waarbij door onroerend erfgoed bijkomende erfgoedgerelateerde eisen worden gesteld, zoals het aanpassen of vervangen van een deur naar een branddeur bekleed als paneeldeur	

Aard der werken	Vrijstelling toelating
4. Voorbereidende werken	
Werfinrichting die nodig is om zelf werken uit te voeren (stellingen, hoogtewerkers, hijstoestellen, kranen, werkliften,..) a rato van de verhouding subsidieerbare vs. niet-subsidieerbare posten	
Bouw-, kleur-, tuinhistorisch, materiaal-technisch, stabiliteits-technisch onderzoek, noodzakelijk voor kwaliteitsvol beheer of herwaardering van het erfgoed, en buiten de gebruikelijke opdracht van de ontwerper.	
Onderzoek in functie van opstellen van een bestemmingsstudie of herbestemmingsstudie (De detailgraad van het onderzoek is beperkt tot wat noodzakelijk is voor het opstellen van het beheersplan)	
Schaderapporten en monitoring in functie van concrete beheersingrepen	
Metingen, uitgevoerd tijdens de werken en noodzakelijk om de werken uit te voeren	
Het uitvoeren van een energie-audit	

° Voor het regulier onderhoud is geen toelating nodig.

BIJLAGE 3:
FOTOBIJLAGE

Foto 1: Luchtfoto van de kloostersite van de Zusters van het Heilig Graf in Herkenrode – Bron: Geoportaal

Foto 2: Vakwerkgebouw van de zustersverblijven: oostgevel

Foto 3: Vakwerkgebouw van de zusterverblijven: zicht vanuit het zuidwesten

Foto 4: Noordgevel

Foto 5: Oostgevel

Foto 6: Oostgevel, detail: bewaarde ordonnantie in traveeën 15 tot 17 (travee 3 tot 5 v.r.n.l.)

Foto 7: Oostgevel, detail: bolkozijnen

Foto 8: Zuidgevel

Foto 9: Westgevel: zuidelijke helft met poort en steunberen

Foto 10: Westgevel: noordelijke helft met gedichte deur

Foto 11: Westgevel, detail: geprofileerde houten kroonlijst van de voormalige galerij

Foto 12: Etagegebint

Foto 13: Opstand oostelijke binnengevel met oorspronkelijke ordonnantie (travee 15-16)

Foto 14: Oostgevel, detail bewaard Kempisch vitswerk op de verdieping

Foto 15: Noordelijke zuster cel, travee-indeling en stucplafond

Foto 16: Noordelijke zuster cel, detail rococostucwerk

Foto 17: Voormalige galerij met bewaarde bakstenen pilasters (links)

Foto 18: Westelijke binnengevel, detail impost rondboogarcade

Foto 19: Voormalige galerij, aanzet voormalig kruisribgewelf

Foto 20: Noordelijke zijde van de galerij met zicht op de werstelijke buitengevel van het vakwerkgebouw met metselteken en de suggestie van de kruisribgewelven die de arcade eertijds overdekten

Foto 21: Galerij, dakstructuur

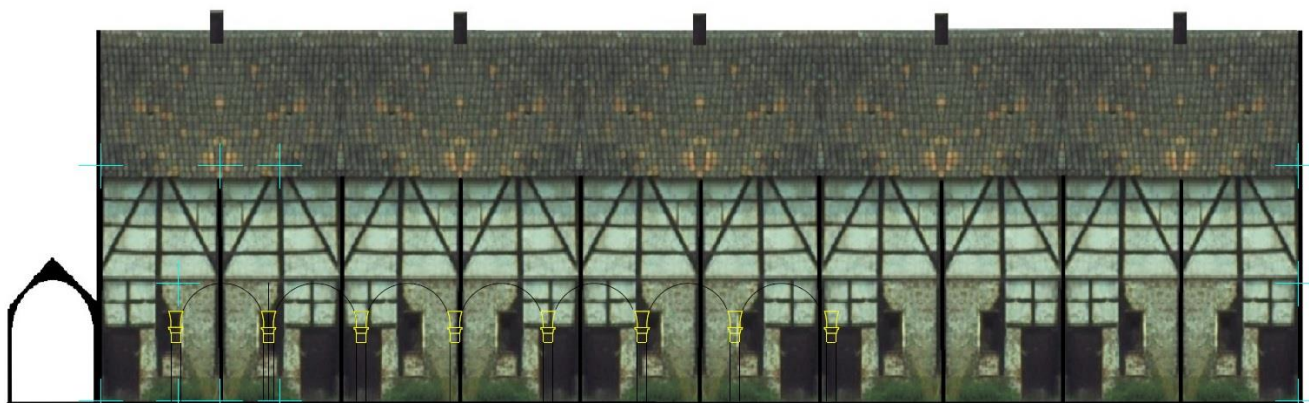

Foto 22: De westelijke kloostergang (ghelrij) van 1521 geprojecteerd op de oostgevel en links aanduiding van de beglaasde galerij (ca. 1670) die het abdiskenkwartier verbond met de zusterverblijven en de kerk – Bron: Marc Willems

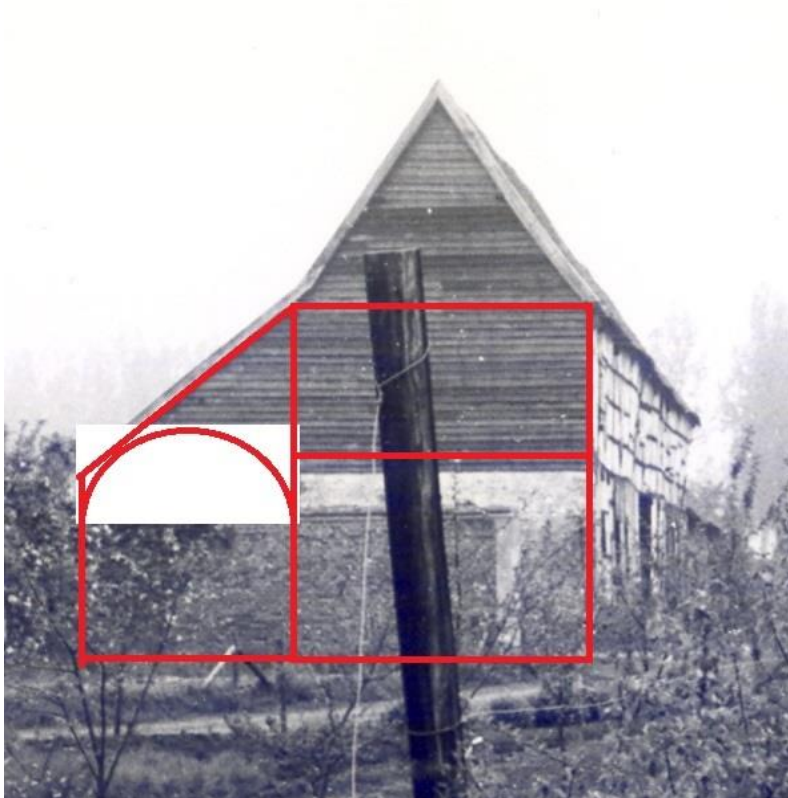

Foto 23: Noordelijke zijgevel met links de projectie van de kloostergang (ghelrij) van 1521 en rechts de twee bouwlagen in het zusterverblijf – Bron Marc Willems

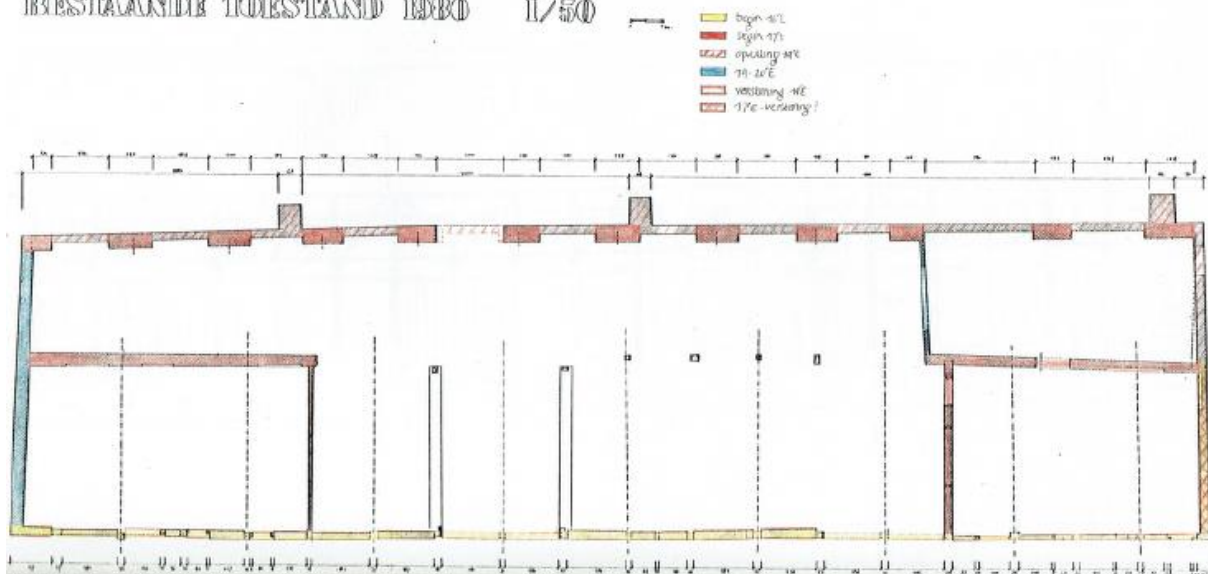
Foto 24: Oost- en noordgevel, ongedateerde foto Bron: Hasselt, archief van Onroerend Erfgoed

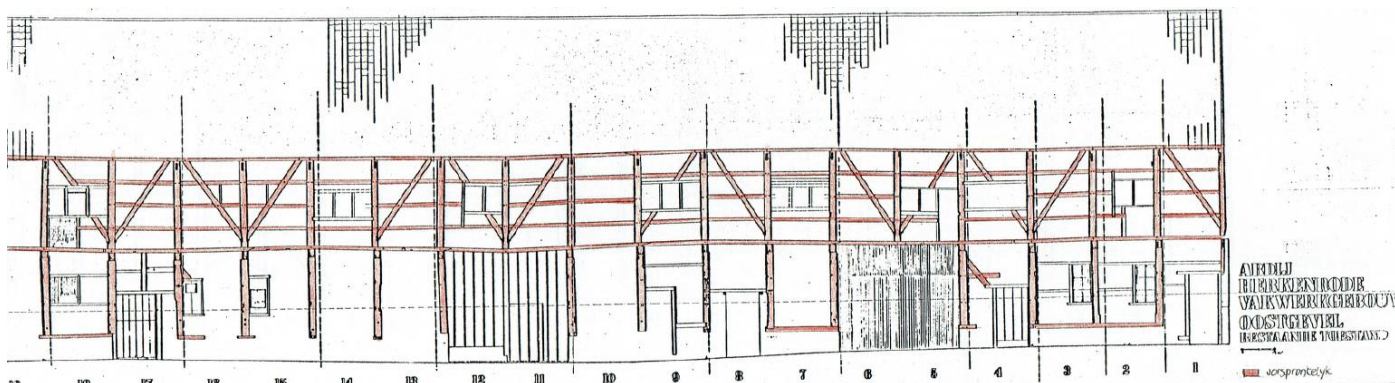
Foto 25: Westgevel, ongedateerde foto – Bron: Marc Willems

BIJLAGE 4: PLANNEN

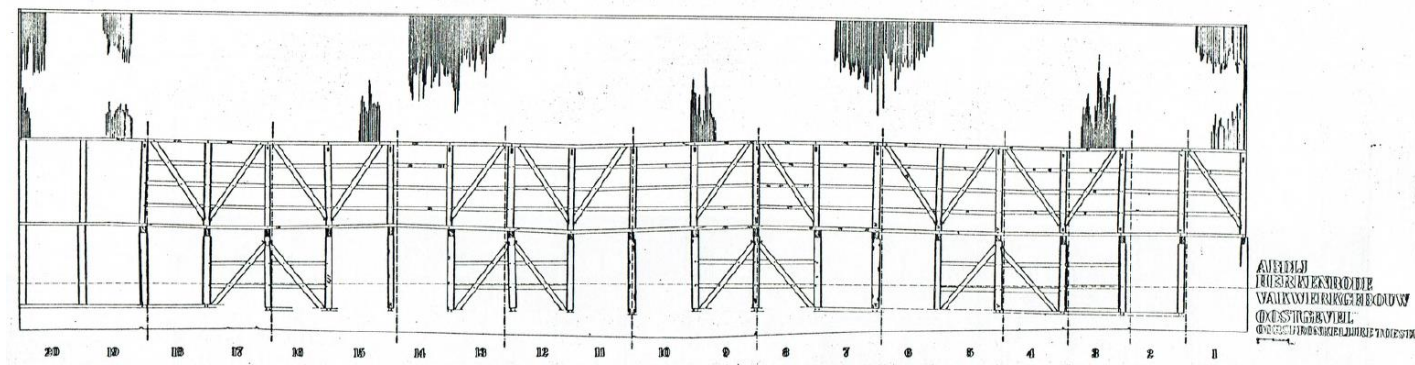
ABDIJ HERKENRODE VAKWERKGEBOUW
BESTAANDE TOESTAND 1880 1/50

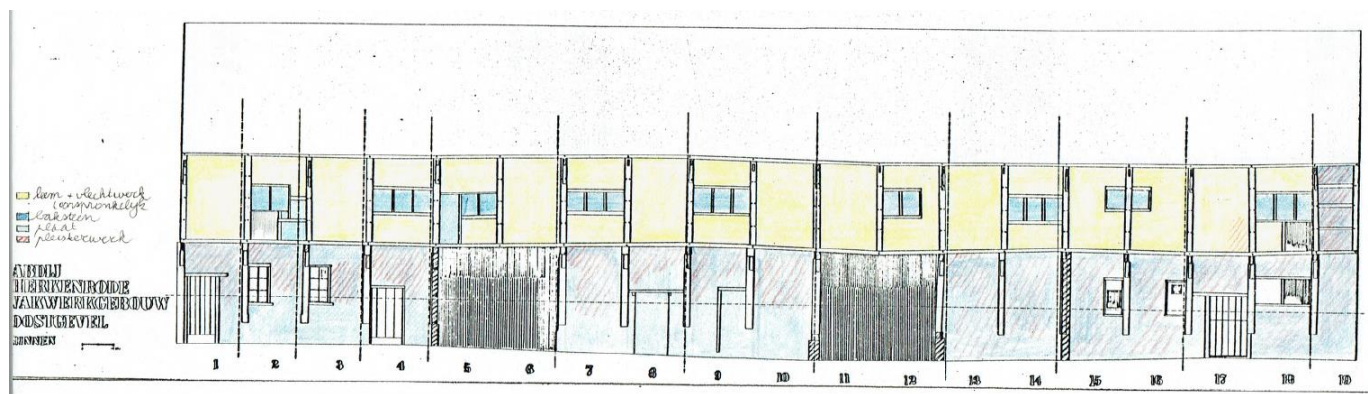
Plan 1: Grondplan, toestand 1881 - Bron: S. Beerten, *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de Abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1981, deel II, plan A

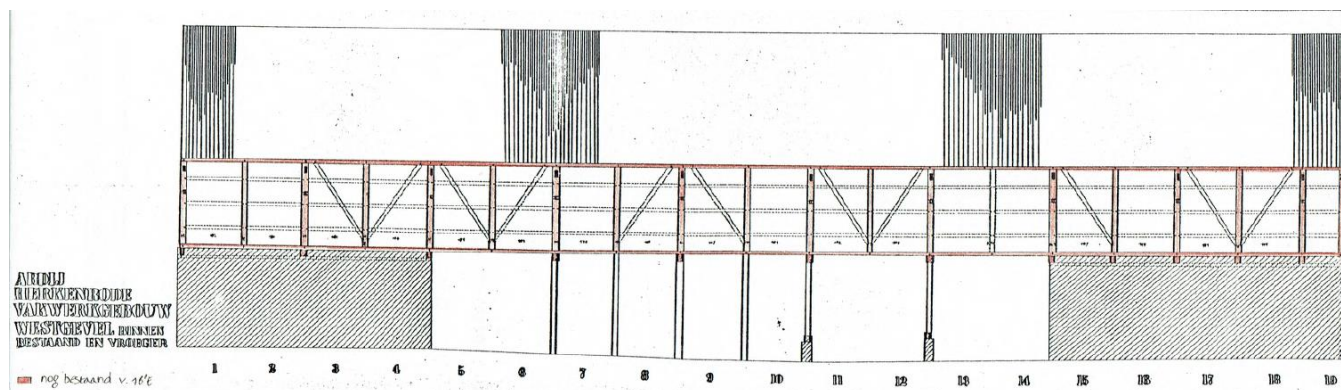
Plan 2: Oostgevel, toestand 1881 - Bron: S. Beerten, *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de Abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1981, deel II, plan B

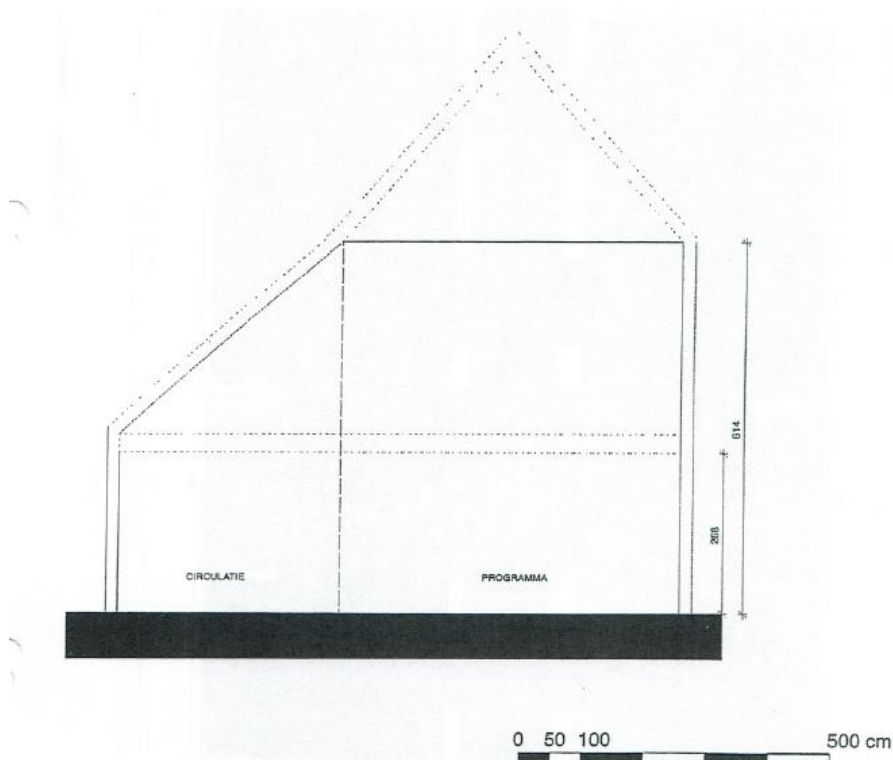
Plan 3: Oostgevel, vermoedelijke oorspronkelijke opstand - Bron: S. Beerten, *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de Abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1981, deel II, plan C

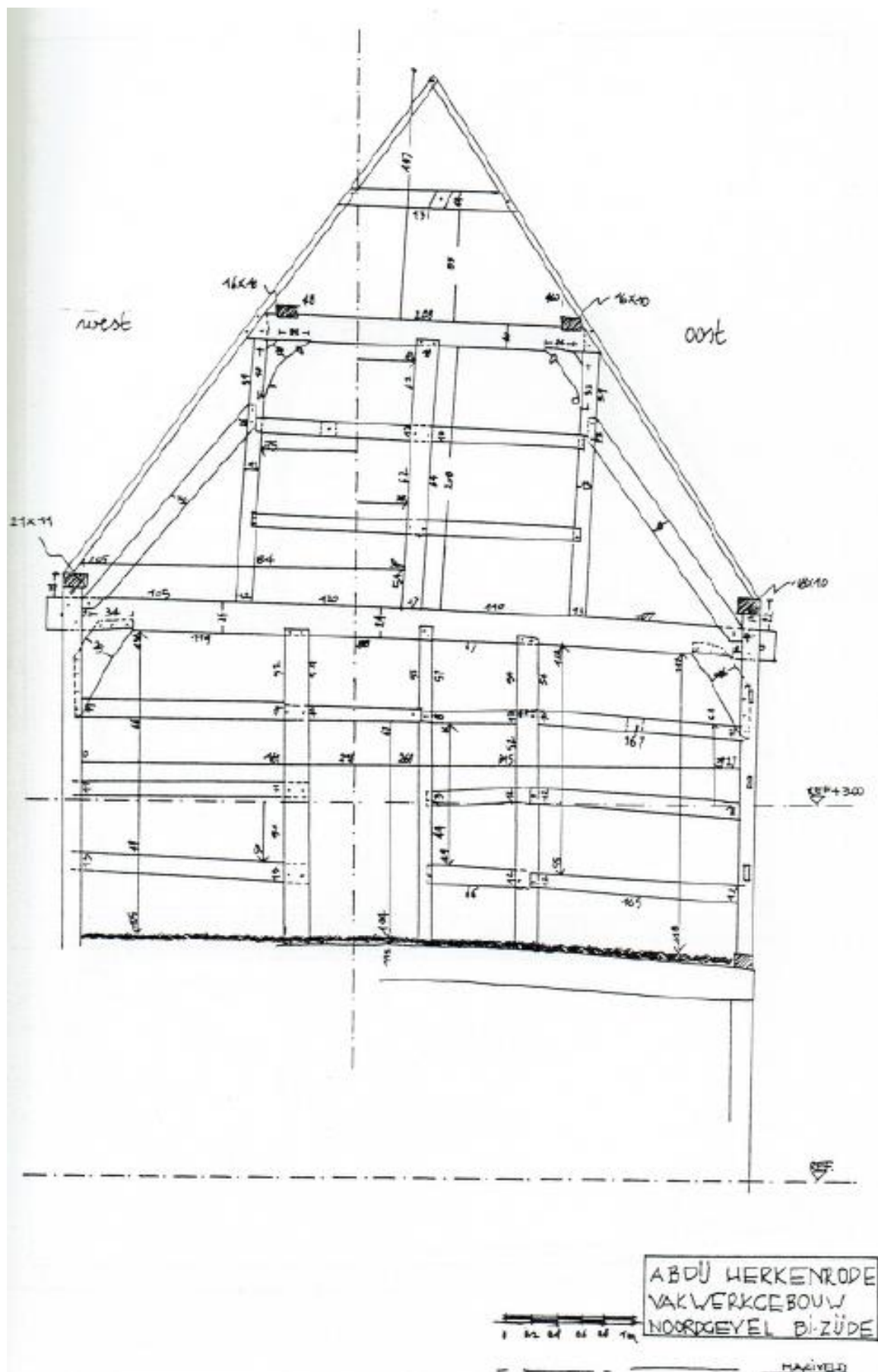
Plan 4: Oostgevel, binnenzijde, toestand 1981 - Bron: S. Beerten, *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de Abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1981, deel II, plan D

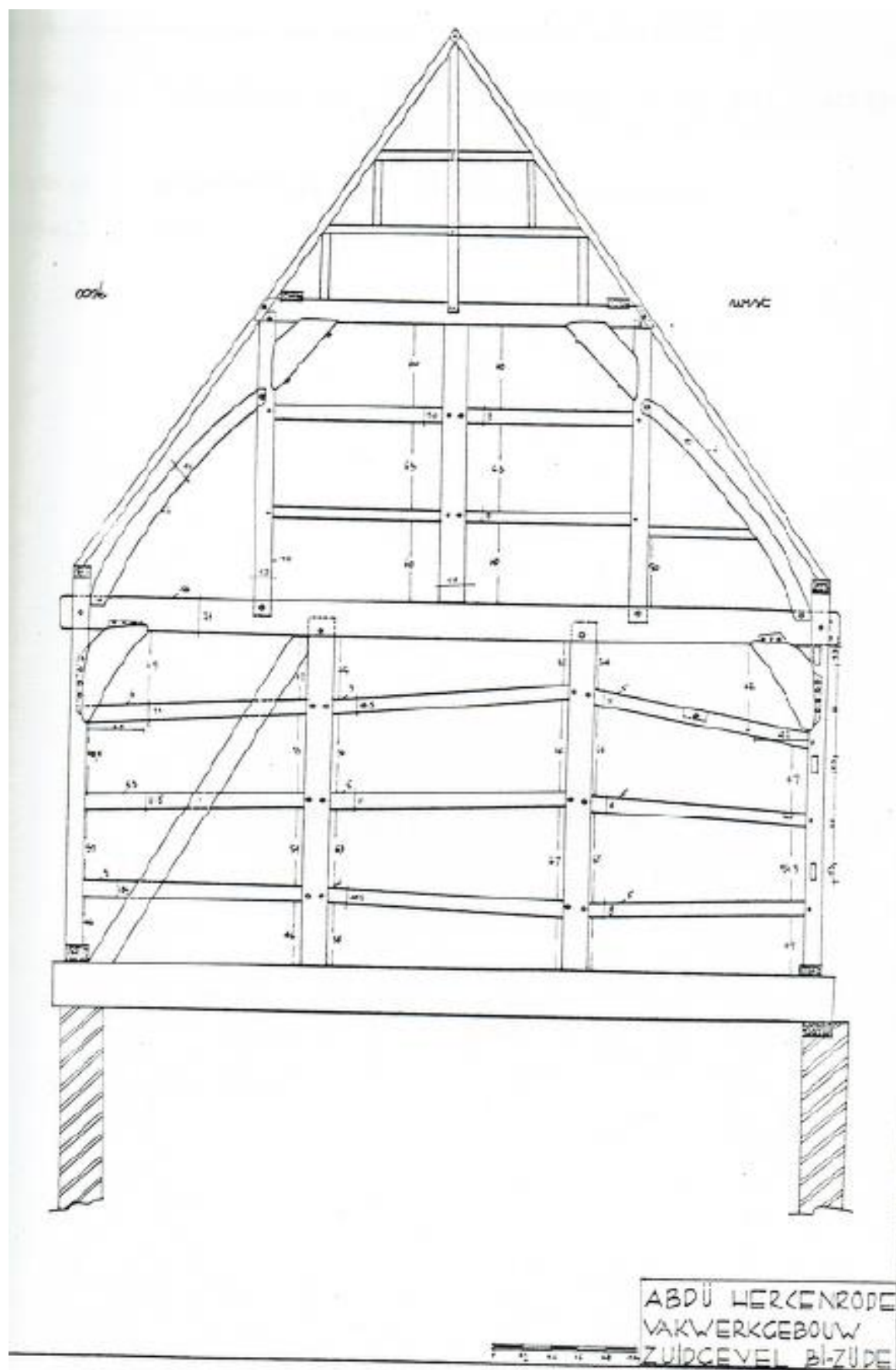
Plan 5: Oostgevel, binnenzijde, toestand 1981 - Bron: S. Beerten, *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de Abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1981, deel II, plan E

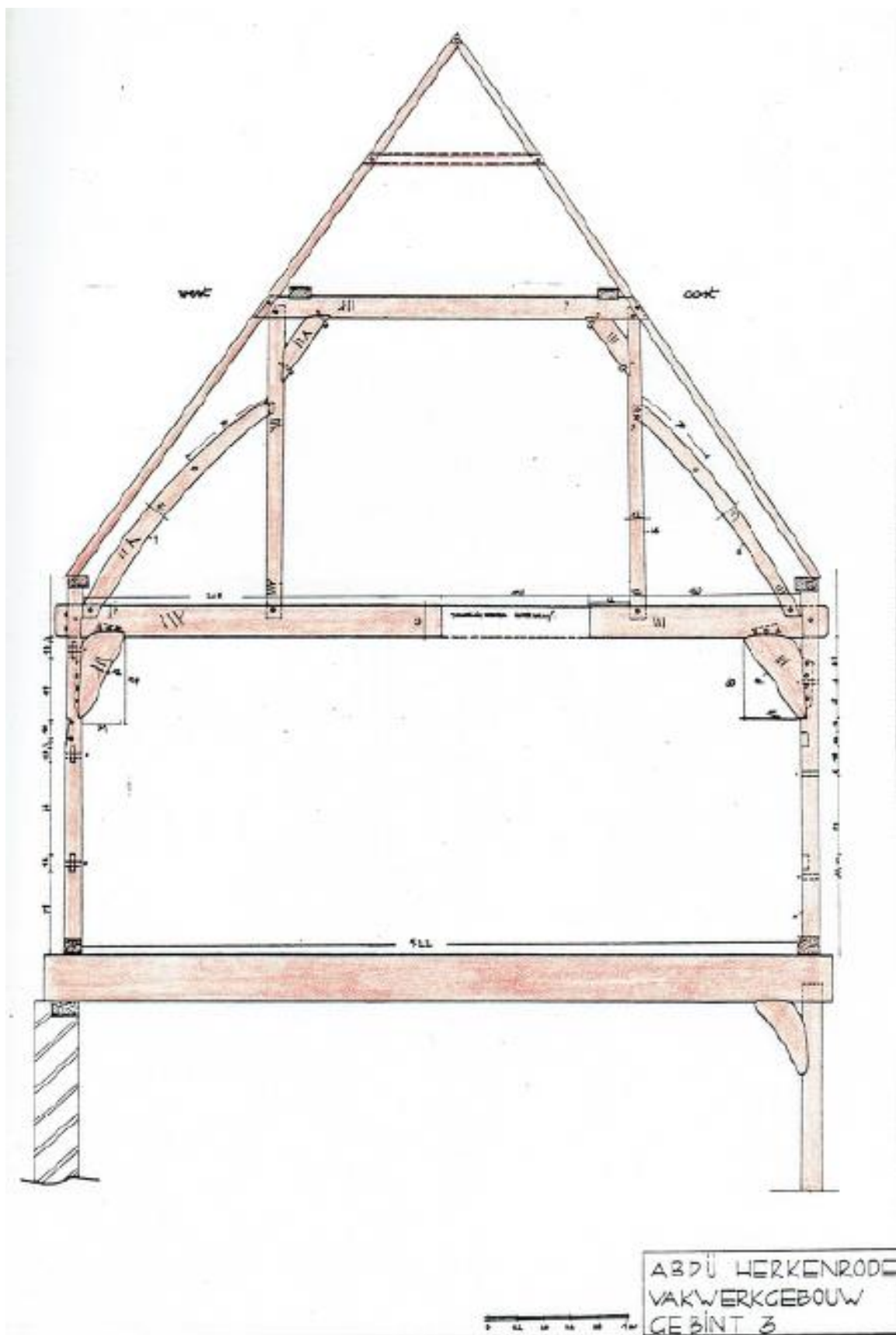
Plan 6: vakwerkgebouw van de zusterverblijven, snede (oost-west) - Bron: Team HermanVan Meer, *Architectonische studie. Analyse en masterplan*, 2010, bijlage III, p.7.

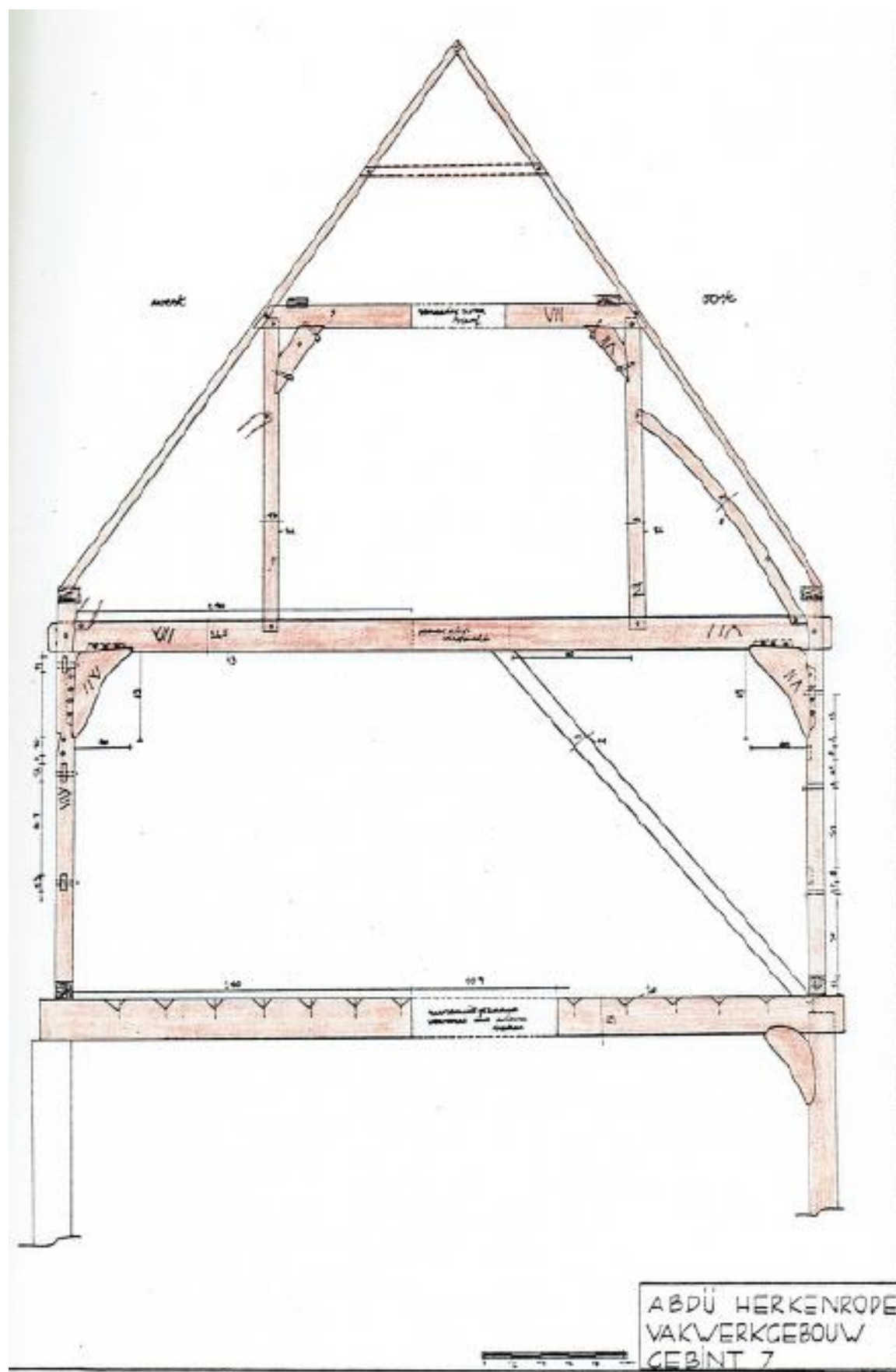
Plan 7: Noordgevel, binnenzijde, toestand 1981 - Bron: S. Beerten, *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de Abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1981, deel II, opmetingstekening 1

Plan 8: Zuidgevel, binnenzijde, toestand 1981 - Bron: S. Beerten, *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de Abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1981, deel II, opmetingstekening 21

Plan 9: gebint nr. 3, toestand 1981 - Bron: S. Beerten, *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de Abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1981, deel II, opmetingstekening 3

Plan 10: gebint nr. 7, toestand 1981 - Bron: S. Beerten, *Onderzoek van het vakwerkgebouw van de Abdij van Herkenrode*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, 1981, deel II, opmetingstekening 7